

Négar
Djavadi

Dezorientálka

INAQUE

Preklad
Aňa Ostrihoňová

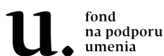

Négar Djavadi

Dezorientálka

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Négar Djavadi

DÉSORIENTALE

© Liana Levi 2016

Published by arrangement with SAS Lester Literary Agency
& Associates

TRANSLATION © Aňa Ostrihoňová 2022

COPYEDITING Jana Šulková, Martina Kubealaková

COVER & ILLUSTRATION © Barbora Šajgalíková

SLOVAK EDITION © Inaque 2022

ISBN 978-80-8207-161-3

ISBN E-BOOK 978-80-8207-162-0

Négar Djavadi
DEZORIENTÁLKA

INAQUE

*One day there'll be a place for us
A place called home*
PJ Harvey

ESKALÁTOR

Môj otec Dárius Sadr v Paríži nikdy nechodil eskalátorom.

Keď som s ním 21. apríla 1981 prvýkrát vošla do metra, spýtala som sa prečo a on mi odpovedal: „Eskalátory sú pre nich.“ Nimi, samozrejme, myslel vás. Vás, ktorí ste v to utorkové aprílové ráno šli do práce. Vás, občanov tejto krajiny platiacich dane a povinné odvody a miestne poplatky, občanov s vašim vzdelaním, nekompromisnosťou, kritickým myslením, zmyslom pre solidaritu a česť, s kultúrou a vlastenectvom, vašou oddanosťou republiky a demokracii, vás, ktorí ste storočia dreli, aby ste niekoľko metrov pod zemou nainštalovali pohyblivé schody.

Ako desaťročná som si tieto pojmy neuvedomovala, ale zúfalý výraz na otcovej tvári – ktorý sa na nej usadil počas mesiacov strávených v tomto meste osamote a ktorý som uňho nikdy predtým nevidela – mnou natoľko otriasol, že ešte aj dnes si pri pohľade na eskalátor naňho spomeniem. Počujem ozvenu jeho krokov na tvrdých schodoch. Vidím jeho mierne zhrbené telo, tvrdohlavého, odhodlaného a neochvejného muža odmietajúceho využiť chvíľkové pohodlie mechanického vzostupu. V logike Dária Sadra bol takýto luxus zneužitím, ak nie rovno krádežou. Jeho osud sa tak spojil so schodiskom sveta, s plynutím času bez prekvapení a ľahostajnými pohľadmi okoloidúcich.

Na pochopenie komplexnosti tejto úvahy je nutné vstúpiť do mysle môjho otca – teda do jeho mysle v danom čase. Búrlivej. Sklamanej. Pochopiť mučivé, nadmieru absurdné myšlienkové pochody. Zahliadnuť pod vrstvou utrpenia, umocneného zlyhaním, nite jemnosti, elegancie, rešpektu a obdivu. Uznať konzistentnosť jeho rozhodnutia (nikdy nepoužiť eskalátor), ako aj zručnosť, s akou ho zhrnul do pár slov – on, ktorý väčšinu svojho života strávil sklonený nad písacím stolom –, oceniť všetko, čím sa stal, a všetko, čo ste predstavovali.

No rovnako dobre ako ja viete, že na to, aby ste sa niekomu dostali do mysle, ho musíte poznať; absorbovať celý jeho život, všetky zápasy a príznaky. A verte mi, ak by som začala tam, ak by som už teraz vytiahla „otcovskú“ kartu, nikdy by som sa nedostala k tomu, čo vám chcem povedať.

Zostaňme teda pri dosahu vety: „Eskalátory sú pre nich.“ Aj kvôli nej som sa rozhodla rozpovedať tento príbeh, hoci som v tej chvíli ani nevedela, kde začať. Viem len, že vás nečaká lineárny príbeh. V rozprávaní o prítomnosti je nevyhnutné vrátiť sa do hlbkej minulosti, prekročiť hranice, vyliezť na hory a zostúpiť k takému obrovskému jazeru, až sa mu hovorí more. Musím sa nechať viesť prúdom obrazov a voľných asociácií, prirodzených zvrátov a začiatkov, prepadlín a zádrhov, ktoré mi v spomienkach vytvoril čas. Ale pravdivosť pamäti je jedinečná, nie? Pamäť si vyberá, vymazáva, preháňa, umenšuje, glorifikuje, ponizuje. Tvorí si vlastnú verziu udalostí a slúži svojej realite. Rôznorodá, no dôsledná. Nedokonale, no úprimná. Nech je to akokoľvek, moja pamäť je natoľko natrieskaná príbehmi, klamstvami, jazykmi a ilúziami, životmi poznačenými exilom a smrťou, smrťou a exilom, že v skutočnosti už ani neviem, ako rozpliesť jej kľbko.

Niektorí z vás ma už možno poznajú, možno si spomínate na krvavý incident, ku ktorému došlo v trinástom parížskom obvode 11. marca 1994. Bola to titulná správa vo vysielaní o 20.00 na France 2. V nasledujúci deň toho boli plné noviny; množstvo článkov s nepravdami a našimi fotografiami s čiernymi obdĺžnikmi namiesto očí. Možno ste ma na tých fotkách videli. Možno ste prípad sledovali.

Takže by som mohla začať aj odtiaľ, chápete. Namiesto reči o eskalátoroch som mohla začať príbehom o UDALOSTI, ako tomu vravíme. Ale nemôžem. Ešte nie. Nateraz vám stačí vedieť, že je 19. januára desať minút po desiatej ráno a ja čakám.

STRANA A

MÁZANDARÁNSKY VIETOR

Na oddelení asistovanej reprodukcie v budove nemocnice Cochin prebiehajú už niekoľko mesiacov stavebné práce. Pochopila som to tak, že celé krídlo zvalia a oddelenie presunú do hlavnej budovy na Boulevard Port-Royal. Čakáreň na druhom poschodí zredukovali na nevyhnutné minimum. Na stenách nevisia plagáty ani sa tu nepovaľujú letáky; stojí tu len dvadsať sivých stoličiek v troch radoch, sporo osvetlených zimným svetlom prenikajúcim dovnútra cez lešenie za oknom. Keď som dnes ráno prišla, jedna stolička stála ďaleko od ostatných pri stene. Sedím na nej už skoro trištvrt hodinu a čakám.

Na prvú konzultáciu s doktorkou Françoise Gautierovou sme prišli pred jedenástimi mesiacmi. V predvečer príjemného teplého jarného dňa som si nechty na nohách namaľovala načerveno v naivnej nádeji, že tým dotvorím obraz seba a Piera, ktorý som chcela vyvolať. Obula som si sandále na vysokom opätku a napriek armáde oblakov, ktorá napadla oblohu, kým som sa obliekala, som si to nechcela rozmyslieť. Počas listovania v dokumentácii od profesora Steina sa nás doktorka Gautierová spýtala: „Takže sa plánujete zobrať?“ Povedala to neutrálnym tónom, no aj tak ma jej otázka zarazila; naozaj ma prekvapilo, že po profesorovi Steinovi sa o náš vzťahový status bude zaujímať aj doktorka Gautierová. Neprišli sme tam náhodou preto, aby sme konečne začali s procesom? Nemala nám klásť skôr otázky medicínskeho rázu: prekonané detské choroby, dedičné ochorenia, podstúpené operácie? Naozaj sa rečí o manželstve nikdy nezbavíme?

„Áno, samozrejme, o niekoľko mesiacov,“ odvetila som takým falošným hlasom, že mám chuť zahrabať sa niekam a umrieť, vždy keď si na to spomeniem.

Keď som prišla, bola už v čakárni dvojica sediaca oproti mne, ako aj ďalšia na druhom konci miestnosti. Odvtedy prišli ďalšie tri páry, ktoré sa usadili tak, aby ich od iných oddeľovalo

niekoľko stoličiek. Všetci mlčia. Atmosféra je presiaknutá rezignovaným tichom a zvukmi doliehajúcimi z chodby. Všetky tváre sú napäté, v ich výraze sa mieša úzkosť so zraniteľnosťou, čím pripomínajú deti stratené v supermarkete.

Vyzerám rovnako?

Predpokladám, že nie, pretože nič necítim, možno okrem rastúcej netrzeplivosti.

Ženy oproti mne, ktorých telá sa – tak ako moje – zmenili na bojové pole, si už nepochybne začali odkladať celú škálu emócií, o ktorých sa neskôr rozhovoria. Prídu dlhé rozhovory, vysvetľovanie, rozhorčenie, potláčané slzy a oslobodzujúci smiech. „Chápeš?“ „Nevieš si predstaviť...“ „Nie, fakt...“ Až kým sa všetko nedostane von a nerozpustí vo vzduchu, v zabudnutí. Z času na čas sa takto správa Mína, keď sa vráti zo svojich akademických ciest, a to nielen ku mne, ale aj k Leili, samozrejme. Zavolá mi, po chvíľke ma zavalí podrobnosťami, odbočkami, ktoré nedokončí, do toho sa nepochopiteľne smeje, rozruší sa, zopakuje rovnaký príbeh vždy iným tónom. Považuje za normálne, že ju počúvam celé hodiny s telefónom pri uchu, keďže som jej sestra. Aj Leili ju počúva, ale jej v hrdle nerastie hrča podráždenosti s každou ďalšou vetou. Pretože Leili jej rozumie. Tiež si vie s rovnakou ľahkosťou „uľaviť rozprávaním“, ako zvykla hovoriť naša matka Sára.

Niekedy premýšľam, či je vôbec možné nič necítiť. Hoci sa mi to už nestáva tak často, viem, že necitlivosť mám vždy na dosah ruky. Na strednej škole som mala pocit, že miesto v mojom vnútri, z ktorého by mali prameniť emócie, vyschlo bez môjho povšimnutia. Svet mi pripadal – a stále mi pripadá – akoby za sklom, nedotknuteľný a vzdialený ako pantomíma, na ktorej sa nemôžem zúčastniť. Dokonca už vtedy som si ten pocit spojila so zábermi na amerických vojakov vracajúcich sa z Vietnamu v seriáloch a filmoch. Do poslednej bunky som vedela, ako sa cítia, keď sedia doma na pohovke a hľadajú do prázdna, kým okolo nich pobejú ľudia. Ich neprítomnosť, neschopnosť zapojiť sa, vytvoriť si budúcnosť. Aj oni mi – rovnako ako ja – pripadali ponorení do ticha utopencov plávajúcich na hladine.

Nikomu neuniklo, že som tu sama.

Nie je tu ruka, ktorej by som sa chytila. Žiadne známe telo pritlačené k môjmu, pre ťažkosti akési bližšie. Na kolenách mi leží len dlhá kartónová tuba označená našimi menami a priezviskami – mojím a Pierrovým. Dlhá tuba naplnená Pierrovými rozmrazenými a umytými spermiami (tak mi to opísala doktorka Gautierová).

Stále si neviem predstaviť, akým spôsobom sa dá umyť spermia. Vždy keď sa o to pokúsim, myseľ mi zaberie obraz veľkého sitka, akým moja stará mama z matkinej strany Emma preosievala múku na koláče. Mohla by som si to nájsť na internete, ale, pravdupovediac, nezaujímam sa to natoľko, aby som sa pustila do výskumu.

Odkedy som vošla do čakárne, cítim, že moja samota iné páry vyrušuje. Žena, ktorá sem zavíta sama, nemôže byť rozvedená ani rozídená, inak sa proces zastaví. Takže jej samota vedie k trom možnostiam (v poradí stupňujúcim rozsah rodinnej katastrofy):

1. ranná hádka pred odchodom;
2. nezaujmem zo strany manžela, ktorý si ani len nezoberie deň voľna, neodloží pracovnú schôdzku alebo cestu;
3. extrémne ojedinelý prípad: manžel zomrel. Vtedy by súd musel vydať špeciálne povolenie na počatie dieťaťa postmortem.

V každom prípade osamelá žena na klinike reprodukčného zdravia v akejkoľvek nemocnici na svete je stvorením hodným ľútosti, hoci jej osamelosť robí znesiteľnejším životné nešťastie, ktoré sem priviedlo iných. Vďaka Bohu, niekto je na tom ešte horšie! Pretože toto je výsostné územie Dvojice. Krajina nikoho, v ktorej ide o jej budúcnosť, jej *raison d'être*, jej samotné prežitie. Očistec, v ktorom Boh plodnosti prebudený injekciami s látkou folitropín beta rozhoduje, či zmení osud Dvojice alebo nie. Ani jedna z možností na mňa nesedí. Môj prípad je oveľa komplikovanejší a nečestnejší. Ide o stratégiu a manipuláciu. Gangsterský plán. Drahý čitateľ, ani len netušíš, akému

riziku sa vystavujem, keď o tom píšem. Vedz len, že z trinástich párov, na ktoré sa práve dívam a ktoré ľutujú osamelú ženu, by ma hneď niekoľko oplieskalo o múr, keby to vedeli. Napľuli by mi do tváre. Vyvliekli by ma na ulicu. Nikto by sa ma ne snažil pochopiť, nepýtali by sa, nevnímali by ma ako výsledok náhodnej kombinácie okolností, osudu, dedičstva, nešťastia a tragédií.

Preto píšem.

Môj otec Dárius Sadr, Majster prázdnej strany, Odvážny, Revolucionár zvykol svojím zamysleným/vizionárskym hlasom hovoriť: „Oči sú lepší poslucháči než uši. Uši sú hlboké studne dobré akurát pre povedačky. Ak chceš niečo naozaj povedať, napíš to.“ No v mojom živote sa vyskytli momenty, viac či menej významné série udalostí, keď by som spravila čokoľvek pre to, aby som nebola tým, kým som. Zmenila som krajinu pobytu a jazyk; vymyslela som si inú minulosť a identitu. Bojujem – ach áno, bojujem – proti prudkému vetru, ktorý sa zdvihol veľmi dávno v ďalekej provincii Perzie s názvom Mázandarán* a privial smrť a narodenie, recesívne a dominantné gény, štátne prevraty a revolúcie, a vždy keď sa mu snažím uniknúť, chytí ma za krk a vtiahne späť do víru. Aby ste rozumeli, o čom hovorím, musím sa vrátiť späť na začiatok; musíte počuť – tak ako práve teraz počujem ja, keď sa na mňa ľahostajne pozrie sestrička a ide ďalej – hlas môjho strýka Saddeqa Sadra prezývaného strýko číslo dva. Ide o hlas v molovej tónine, zamatový ako

* S cieľom uľahčiť vám čítanie a čas, ktorý by ste stratili hľadáním na wikipédii, uvádzam pár skutočností: Mázandarán je provincia v severnom Iráne s rozlohou 23 701 km². Vzhľadom na prirodzenú hranicu Kaspického mora a ochranu pohoria Alborz ide o jediný perzský región, ktorý odolal arabsko-moslimskej hegemonii a v skutočnosti sa stal moslimským ako posledný. Aby ste si ho vedeli predstaviť, vybavte si zelenú krajinu s bujnou vegetáciou ako pri Annecy, vo Švajčiarsku či Írsku. Je zelená, hmlistá a daždivá. Keď sa moslimovia prvýkrát dostali do Mázandaránu, podľa legendy vykriekli: „Ach! Prišli sme do raja!“

klarinet, rozprávajúci to, čomu doma hovoríme Slávny príbeh strýka číslo dva.

„Od obeda fúkal taký silný vietor, že pokojne mohol ohlasovať koniec sveta. Takú búrku v Mázandaráne nepamätali od mongolského nájazdu! A dokonca aj vtedy to, čo tamojší obyvatelia považovali za búrku, bol v skutočnosti ničivý víchor, ktorý predchádzal Džingischánovej krvilačnej horde. V každom prípade ostrý vietor zo zamrznutých ruských pláni nemohol pri-niesť nič dobré.“

„A teraz si predstavte úžasný statok vášho prastarého otca Montazemolmolka. Dve impozantné stavby, v každej šesťdesiat izieb, prístavby, zbrojnice, kuchyne, salóny na prijímanie návštev, stajne plné koní... Všetko ukryté hlboko v samotnom srdci lesa na úpätí pohoria Alborz. Žilo tam prinajmenšom dvestošesťdesiatosem duší a o všetky sa staral Montazemolmolka. V to februárové popoludnie roku 1896 – tuším bola sobota – prikázal všetkým utesniť dvere a okná a zostať vnútri, kým sa svet trochu neupokojí. Ako dlho potrvá tá prekliata búrka? Aké škody napácha na jeho pozemkoch? Takéto a podobné otázky vírili Montazemolmolкови hlavou a jeho nálada bola temná ako obloha. Býval v hlavnej budove, zvanej *birúni*, spolu so stodvadsiatimi tromi ozbrojenými mužmi, ktorých úlohou bolo chrániť statok s desiatkou mladých sluhov.“

„Hoci *birúni* delil od druhej budovy *andarúni* len vnútorný dvor, stavba oproti pôsobila vzdialená a nedosiahnuteľná ako sama prisľúbená zem. Tam žilo Montazemolmolkových päťdesiatdva manželiek, pochádzajúcich zo všetkých kútov krajiny, aj s jeho dvadsiatimi ôsmimi deťmi a asi dvadsiatimi slúžkami. Právo na vstup do budovy mal len on, iný muž sa tam nedostal. Nik iný nepoznal ťažkú vôňu parfumov a hádok visiacich v ľadovom vzduchu. Temný labyrint chodieb, pootvorených dverí, šuchotanie hodvábu, opojný pocit z vedomia, že po vás niekto túži, malátnosť tiel, ktoré... ehm, no veď viete, čo mám na mysli!“

„No ani všetky noci strávené na mieste, ktoré vlastne sám zaľudnil, neposkytli prastarému otcovi úľavu od trpkého pocitu,

že mu uniká realita. *Andarúni* zostávalo záhadným a šíleným miestom, tajomstvom. V deň, keď sa zdalo, že z Mázandaránu nezostane nič len kamienok v Božej ruke, sa Montazemolmolk najviac obával toho, že ženy využijú tmu a zmätok a spolčia sa proti nemu. Koniec koncov, ako má človek vedieť, čo vrie v srdci zanedbávanej ženy? Ako si môže byť istý jej oddanosťou, úprimnosťou, láskou? S plynúcim časom a rastúcim počtom manželiek cítil ostrú čepeľ žiarlivosti, ktorá sa mu otáčala v bruchu vždy, keď vystúpil na prvý schod točitého schodiska vedúceho do ich komnát.“

„Niežeby nikdy nedošlo k ponižujúcej dráme, ktorú nepochybne zosnovala Targol Chanúm! Jeho niekdajšia favoritka Targol Chanúm stála za epidémiou svrbenia, ktorá sa rozšírila v ženských partiách a napokon si perfídne našla cestu do Montazemolmolkovho rozkroku. Z mesta prišli lekári, búchalo sa dverami, na dvore sa rozbíjali predmety, trhali sa chumáče vlasov, cez kopce sa niesli výkriky, na statok doľahla hanba... Vtedy si Montazemolmolk želal, aby zafúkal diabolský vietor, zmietol jeho prekliate ženy z povrchu zemskeho a odniesol všetku hanbu. No, ale to je už iný príbeh... V každom prípade, po hodinách, čo sa pohrával s hustou a svetlou bradou pripomínajúcou hrst tabaku, prechádzal sa po izbe so šiestimi dverami, ktorá mu slúžila ako salón, sa prastarý otec prekvapivo rozhodol odovzdať náhradný kľúč od *andarúni* jednému zo svojich mladých sluhov. Najškaredšiemu. Najneohrabanejšiemu. S ktorým by sa žiadna žena nechcela maznať ani len zo vzdoru. Takže Montazemolmolk...“

Stop. Opäť som si nemohla spomenúť, ako Montazemolmolk chlapca priviedol. Zakričal naňho? Otvoril jedny zo šiestich dverí a požiadal ho, aby vstúpil? Rozkázal, aby ho priviedli? Sediac na stoličke opretá o stenu nemocnice Cochin, pátram v pamäti v nádeji, že nájdem zabudnuté útržky. Márne.

Často sa snažím na pasáž rozpamätať. V práci, keď stojím za mixážnym pultom a aranžujem surový zvuk nejakej nepravdepodobnej rockovej kapely. Alebo doma, keď ležím na gauči

a v pozadí hrá Tindersticks. Ako školák zaseknutý uprostred básničky, ktorú sa naučil naspamäť. Začnem si príbeh recitovať od začiatku v nádeji, že ma slová plynulo dovedú k ďalšej časti. Mohla by som zavolať Leili alebo Míne, ale neurobím to. Vďaka intuícii, nadobudnutej v spoločnosti svojich blízkych, viem, že ani jedna z nich si príbeh nepamätá do detailov. Moje sestry si spomenú na iné chvíle, na ktoré som úplne zabudla: na letné noci, keď sme spávali na streche domu starej mamy Emmy pod zaplátanou mušelínovou moskytiérou; na knihy, ktoré nám Sára kupovala pred letnými prázdninami; na výpravy do hamma-mu so sesternicami a tetami v mázandaránskych dedinách. Pri zriedkavých príležitostiach, keď sa všetky tri stretneme bez ich manželov a detí na večeri v reštaurácii podľa Míneho výberu, ktorá je od UDALOSTI vegetariánka, sa k spomienkam vždy vrátia, zvyčajne keď dojeme, keď začne pôsobiť víno, ktoré brúsi hrany našich rozdielov a odľahčuje váhu prítomnosti. Vtedy zmäknú, smejú sa, prerušujú sa, opakujú tie isté vety, akoby inými nemohli príbehy vyrozprávať. Niekedy premýšľam, či toto nie je cieľom našich stretnutí: dostať sa k spomienkam, ktoré zostali na konci inak neprístupnej cesty. K vtedajším dievčatám, ktoré sú teraz stratené v labyrinte roztrieštených a fiktívnych spomienok. Ako dospelé potrebujeme spoločné večere, aby sme sa dostali k týmto deťom a uverili v ich existenciu.

Dobre, späť do čakárne. Hoci mi to nie je príjemné, rozhodnem sa preskočiť chýbajúcu pasáž. Treba sa pozrieť pravde do očí: túto časť príbehu ohlodal čas. Nezáleží na tom, ak všetko ostatné zostalo neporušené, pomyslí si. Začnime odznova: škaredý, neohrabaný chlapec je u Montazemolmolka...

„... ktorý mu drsne, autoritatívne povedal: ‚Chod’ a pozri sa, či poslúchli moje pokyny, a vráť sa mi o tom porozprávať. Buď nenápadný, dobre?‘ Ale hneď ako slová vyslovil, oľutoval ich. Žiadny cudzí človek, dokonca v predpubertálnom veku, nemohol do tohto úľa vstúpiť nenápadne! Montazemolmol odvrátil pohľad od chlapcovej tváre červenej od hanby a vzrušenia a odstrčil ho. Hneval sa na seba za všetky vyrieknuté nezmysly,